

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 49 Volume: 10 Issue: 49

Nisan 2017 April 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YARATILIŞ GAYESİ BİLİNCİNİN İNSAN DAVRANIŞLARINA ETKİLERİ

THE EFFECTS OF CREATION GYNECOLOGY ON HUMAN BEHAVIOR

Mehmet AKIN*

Öz

İnsan yaratılmışlar arasında eşi benzeri olmayan yetilerle donatılmıştır. Bu yetilerin başında akıl nimeti ve muhakeme yeteneğiyle birlikte insanın iyiyi kötüden ayırt edebilme özelliği gelmektedir. Bireyin iradesine sunulan bu yetilerin kullanımı hususunda özgürlük alanının sınırlarını belirlemek gerekmektedir. Bu itibarla insanı mükemmel özelliklerle donatan yüce yaratıcı, bu özelliklerin kullanımı ve yaratılış gayesinin ne olduğu konusunda Kur'an'ı Kerim'de açık ayetler zikretmektedir. Zâriyât suresi 51/56. ayette yüce Allah; "Cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" buyurmaktadır. Ayette geçen "abd" yani ibadet ya da kulluğun anlamı doğrudan doğruya insan varlığının gayesini teşkil etmekte ve aynı zamanda insanın yapması gerekli olan bir görev olarak zikredilmektedir. Bu ayette ve konuyla ilgili benzer ayetlerde ifade edilen kulluk, belirli hareketlerden çok daha geniş kapsamlıdır. Yaratılış gayesi bilincine sahip insan aynı zamanda yalan söyleyemez, hırsızlık yapamaz, yeryüzünde fesad çıkaramaz, anne babaya ve akrabaya iyi davranır. Bütün bunlarla birlikte insan davranışları nizama girmiş, toplumda huzur, mutluluk ve barış ortamı sağlanmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Gaye, Davranış.

Absract

The human being is equipped with unparalleled qualities among the creatures. At the beginning of these powers comes the ability to distinguish man from good and evil, along with his ability of reason and reason. It is necessary to determine the limits of freedom in the use of these powers that are offered to the will of the individual. In this respect, the Qur'an mentions clear verses in the Qur'an about the use of these qualities and what is the creation habits, which is the supreme creator who equips man with perfect qualities. Sura Zariyat 51/56. Allah is Almighty; "I have created the genies and the people so that they can serve me." The meaning of the word "abd", that is, the meaning of worship or servitude, constitutes the gist of human existence directly, and at the same time it is mentioned as a task that is necessary for man to do. In this month and in similar verses related to the subject, the servitude expressed is much broader than certain movements. At the same time, a person who has the consciousness of creation can not lie, steal, take defeatism earth, and behave well to his parents and relatives. Along with all these, human behaviors have been introduced and peace, happiness and peace environment have been provided in the society.

Keywords: Creation, Purpose, Behavior.

I.Giriş

İnsan, akıl, ilim ve iradeyle beden ve ruhtan ibaret olan bir varlıktır. Bu şekilde yaratılan insanın amaçsız var edildiği düşünülemez. Bu var oluşun bir sebebinin olması gayet doğaldır. Bunun içindir ki insan bedenî ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra, ruhi ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle maneviyatını diri tutacak bir yaşantı içerisinde hayatını sürdürmek zorundadır. İnsanın öznesi olduğu hayat mücadelesi ancak yaratılış gayesi ile paralel olduğu sürece anlam kazanmaktadır. Yüce Allah Kur'an'ı Kerim'de bu yaratılış gayesinin ne olduğunu ve bunun idrakine varan insanlarda olması gereken tutumları açıkça zikretmektedir. Çalışmamızın amacı Kur'an-ı Kerim'de zikredilen yaratılış amacının belirtildiği ayeti insan davranışlarını düzenleme açısından değerlendirmektir. Yaratılış amacıyla ilgili ayet, "Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri"¹ ilkesinden hareketle davranışları düzenleyen diğer ayetler bağlamında ele alınacaktır.

II. Niçin Yaratıldık?

İnsanın yaratılış gayesinin ne olduğu konusunda Yüce Allah; "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."² buyurmaktadır. Bu ayette ifade edilen "abd" yani kulluktan kastın ne olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. "Sâmî menşeli olduğu için İbrânî ve diğer akraba dillerde de görülen "abd", Arapça'da bazı mâna farklılıklarıyla birlikte rakık, rakabe, kın, memlûk, vasîf, milk-i yemîn ve sadece "kadın köle" manasında câriye, eme kelimeleriyle de ifade edilmiştir. Kelimenin kökünü teşkil eden ibâdet ve ubûdiyet mefhumunda "kulluk" ve "itaat" mânası vardır. Kulluk ve itaat Allah'a yapılıyorsa

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

¹Takiyyuddin Ahmet İbn Teymiye, *Dekâiku't-Tefsîr*, tah. Muhammed es-Seyyid el-Culeyned, (Şam-Beyrut, Muessesetu Ulûmi'l-Kur'an, 1984), c. I. s. 110

² Zariyat suresi 51/56.

abd "hür insan", kula itaat ediliyorsa "köle" mânasına gelir."³ Bu tanımlamaların yanı sıra; Rağıb el-İsfahani "abd" in Kur'an'daki kullanılış tarzını dörde ayırmıştır: Hukuk açısından abd, yaratılması bakımından abd; bu "yaratma" sadece Allah'a nisbet edilebilir. Allah'a kulluk yapması açısından abd; hür olsun köle olsun gerçek manada kulluk eden en şerefli insan. Dünyaya ve dünya servetine kul olan abd; hür de olsa köle de olsa, en kötü insan. Bu gruba Hz. Peygamber'in, "Altına, gümüşe ve lükse kul olan insan helâk olsun!" diye kınadığı kimseler girer.⁴

Bütün bu tanımlamalarla birlikte ayette zikredilen "abd" kelimesinden hangi anlamlar çıkarılmaktadır. Razî (ö.606/1210) "abd" kelimesinden Allah'a itaat etme, kulluk ibadet anlamları çıkarmakta, cinlerin ve insanların yaratılmasına sebep teşkil eden ibadetin ne anlama geldiğini şu şekilde açıklamaktadır: Allah'ın emirlerine saygılı olmak ve yaratılmışlara karşı şerefli olmak. Razî ifade ettiği bu iki özelliği dinin bütün hükümleriyle bağlantılı olarak ele almaktadır. Bunların tezahürü olan ibadetlerin özelliklerini; şartlar, rükünler, şekil, zaman mekan, azlık ve çokluk bakımından farklılık arz edebileceğini düşünmektedir. Bu itibarla yüce yaratıcıya karşı gösterilecek tazimin niteliği aklen bilinmeyeceğine göre peygamber uygulamaları insanlara yol gösterecektir. Razî ayetteki, "bana İbadet etmeleri için" fiilinin manasının, "beni tanımaları için" şeklinde olduğunu ileri sürenlerin varlığından bahsetmektedir. Hz. Peygamber (sav)'in bir hadis-i kudside "Ben, gizli bir hazine idim; dolayısıyla bilinmek, tanınmak istedim"⁵ şeklindeki rivayetini zikretmektedir.⁶

Ayette zikredilen "abd" kelimesinden ne anlaşılması gerektiği hususunda bir başka müfessir Neseфі (ö. 710/1310)'nin görüşü ise şu şekildedir: ayette kast olunan her iki guruptan olan inananlardır. Dolayısıyla "abd" yani kulluk, ibadet kelimesi geneli kapsamaz. Neseфі buna delil olarak bir önceki ayeti göstermekte "Öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir"⁷ ve İbn-i Abbas (ra)'ın: "İnanan cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." şeklindeki kıraatini zikretmektedir. Neseфі bu şekildeki değerlendirmenin sebebini şuna bağlamaktadır: İnsanlar ve cinlerden iman etmeyecek olanların kulluk etmek için yaratılmaları, onların kulluğu istendiğinde cebri meydana getirecektir. Bu durumda kulluk etmeyenler için Neseфі, "Andolsun ki biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık."⁸ Ayetinin muhatapları olarak görmektedir.⁹

İbadet kelimesinin ne anlama geldiği hususunda Neseфі, İbni Abbas (ra)'dan rivayetle yüce Allah'ı birleme şeklinde bir yorum yapmaktadır. Ve Kuran'da geçen bütün "ibadet" kelimelerini Allah'ı (cc) birleme "tevhid" olarak kabul etmektedir.¹⁰ Neseфі'nin ifade ettiği husus yaratılma gerekçesi olarak kabul edilen "abd" kelimesinin muhatabının inanan insanlar ve cinler olduğudur. İnanmayanları ise A'raf suresi 7/179. ayette zikredilen cezanın muhatabı olarak görmektedir. Bu itibarla Neseфі aslında inanan inanan ayrımı yaparak ayetin kast ettiği manaya ulaşmakta ve bu manayı ise tevhid olarak kabul etmektedir. Elbette Allah'ın varlığına, birliğine inanmak kulluk etmenin en önemli adımıdır. Bununla birlikte Razî'nin ifade ettiği gibi kulluğun şartları, rükunları Allah'ın varlığının kabul edilmesiyle birlikte ortaya çıkan emir ve yasakların tercihi ve bunların hayata geçirilmesi birbiriyle bağlantılı olan yönelim ve fiillerdir. Dolayısıyla bütün bunların en doğru verisine Kur'an'ı en güzel şekilde anlayan ve hayatına tatbik eden ilk muhatapların yapıp etmeleri ve amelî tutumlarını dikkate alarak Kur'an'a bütüncül bakış açısıyla ulaşabiliriz. Buna ulaştığımızda Allah'ın varlığına ve sunduğu hayat şekline inanan insanlarda ortaya çıkan davranışların toplumu olumlu yönde etkileyen birçok yönünü görebiliriz.

III. Kur'an'da İnsan Davranışlarını Düzenleyen Emirler

A. Yalan Söylememek

İnsanlar yaratılışları itibariyle, birlikte yaşama, kendi çıkarlarını gözetme, sevinç ve üzüntüleri paylaşma, gerektiğinde birbirine destek olma ve buna benzer bir çok duyguyla donatılmıştır. Bu duygular insanların doğumundan ölümüne kadar var olarak bireylerin fiillerine yön vermektedir. İnsanlar var oldukları ortamlarda bu duygular aracılığıyla etkileşime geçmekte ve sosyal yaşam içerisinde sözler ve davranışlar birbirini izlemektedir. Kişinin kendisine yakıştıramadığı, toplum tarafından kabul görmeyen davranışların ortaya çıkması durumunda kişi gerçekleri dile getirmekte zorlanmaktadır. Benzer şekilde kişi

³ Muhammed Hamidullah, "abd", *DİA*, TDV Yayınları, c.1, s.57; Ayrıca bkz. Mustafa Öztürk, Kur'an Perspektifinden Yaratılış (Kur'an'da Yaratılışla İlgili Kavramların Semantiği ve Yoktan Yaratma Meselesi) *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, c. 16, s. 1, ss. 1-35.

⁴ Rağıb el-İsfahani, *Müfredat*, Kur'an İstihlaları Sözlüğü, terc. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, (İstanbul, Çıra yayınları, 2007), c.2, ss. 170-172; Tirmizî, "Zühd", 42; İbn Mâce, "Zühd", 8.

⁵ Buhari, Ezan, 148.

⁶ Fahrüddin Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, (İstanbul, Darü't-Tibâati'l Amire, 1308), c.7, ss. 685-687.

⁷ Zariyat suresi, 51/55.

⁸ A'raf suresi, 179.

⁹ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseфі, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, tah. Yusuf Bideyvi (Beirut, Dâr-u İbn-i Kesir, 2011), c.3, s.380.

¹⁰ Neseфі, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, c.3, s.380.

herhangi bir şey hakkında verdiği sözü gerektiği şekilde yerine getirmediğinde insanlar arasında güvensizliğe sebep olmakta, bu durum toplum içerisinde birçok sıkıntıyı birlikte getirmektedir. Nitekim yüce Allah Kur'an'ı Kerim'de;

“ Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?”

“Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazap gerektiren bir iştir.”¹¹ buyurmaktadır.

Ayette zikredilen “yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz” ifadesini Taberî (ö.310/923), Katade ve Dahhak'tan rivayetle şu şekilde açıklamaktadır: Sahabelerden bir kısmı yapmadıkları halde iyi ameller işlediklerini söyleyerek iftihar etmekteydiler. “Cihatta düşmanı şöyle yendim, böyle yaptım” diyerek övünüyorlardı. İşte bu ayetler bu böbürlenen, kibirlenen kimseleri uyarmakta ve böyle yapmamaları için öğüt vermektedir.¹²

Taberî ayetlerin nüzul sebebini verdiği diğer bir görüş ise; İbn-i Zeyd'in görüşüdür. İbn-i Zeyd'e göre bu ayetler müminlere yardım edeceklerini vaat edip sonra da vaatlerini yerine getirmeyen münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bu kimseler müminlere “Siz cihada çıktığınızda size yardım ederiz” diyorlardı. Ancak müminler cihada çıktığında farklı bahanelerle cihada katılmıyorlardı. İşte Allah, bu münafıklara, söylediklerini yapmamalarının Allah katında büyük bir gazaba sebep olacağını haber vermektedir.¹³

Taberî bu iki görüşten ilkinin tercih etmiş ayetin müminlere hitap ettiğini, münafıkların kastedilmediğini söylemiştir. Ancak Razi'nin ayetlerle ilgili yaklaşımı konunun anlaşılması hususunda önem arz etmektedir. Razi bu ayetlerin, Allah katında amellerin en sevimsisini yapmayı arzulayan müminlerle ilgili olarak indirildiğini ifade etmektedir. Bu istek içerisinde olan müminlere Allah; “Ey iman edenler, sizi elim dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi?”¹⁴ ve “Şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.”¹⁵ ayetlerini indirmiştir. Bu ayetler kendi talepleri doğrultusunda inmesine rağmen, dünya hayatına kendilerini kaptıran münafıklara, yüce Allah, “Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz?” ayetini indirmiştir. Dolayısıyla Razi bu ayetlerin, savaş konusunda söz verip sözünü yerine getirmeyen münafıklar hakkında nazil olduğunu ileri sürmektedir.¹⁶ Bu ayetler kesin bir ifadeyle ister bir şarta bağlı olsun ister olmasın herhangi bir şekilde yapmayacağı şeyi söyleyen kimseyi yermeyi ihtiva etmektedir.

Allah'ın ayetlerde açık bir şekilde ifade ettiği “Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz?” sözü ve bu sözün nüzulüne sebep olan olaylar dikkate alındığında insanlar arası ilişkilerin bir güven unsuru içerisinde tesis edildiği ortaya çıkmaktadır. Müminlerle birlikte hareket edeceklerini vaat eden insanların zorluk anında sözlerinde durmayıp münafıklığı tercih etmeleri birçok açıdan günümüze hamledilebilir. Toplumların birleştirici unsuru olan güvenin tesis edilmesi bireysel tutumların bu hassasiyeti taşımasıyla mümkün olabilir. İnsanlar birbirleriyle olan münasebetlerinde azami derecede doğruluğa riayet ederek hareket etmeli, bununla birlikte gerçekleri ifade etmekte zorlayacak davranışlara girmemelidir. Bu itibarla insan yaratılışındaki amacın ne olduğunu bilerek hareket etmelidir. Bu bilinçle yapılan davranışlar ilahi yaptırımlardan sakınmakla birlikte toplumsal düzenin korunmasına büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Bu sayede insanlar arasında güven oluşturulacak, herkesin herkesten emin olduğu huzurlu bir toplum inşa edilmiş olacaktır.

B. Hırsızlık Yapmamak

İnsanlar arası ilişkilerde ortaya çıkan önemli bir husus, başkalarına ait herhangi bir değere hak etmeden sahip olmaya çalışmaktır. Kur'an'ı Kerim'de bununla ilgili; “Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ve hırsız kadının ellerini kesin. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹⁷ buyrulmaktadır.

Ayette zikredilen hırsızlık yapanlara uygulanacak müeyyide ile ilgili olarak Razi şu iki görüşten bahsetmektedir: Birinci görüş ayetin mücmel¹⁸ olduğunu söyleyenlerin görüşleridir. Bu müfessirlere göre ayette geçen hüküm hırsızlık yapma şartına bağlanmakla birlikte her hırsızlık el kesmeyi gerektirmez şeklindedir. El kestirmeyi gerektirecek bir miktarın ayette ifade edilmesi gerekir. Ancak bu ayette böyle bir miktardan bahsedilmemiştir. Bununla birlikte yüce Allah ayette ellerin kesilmesini farz kılmış, ancak sağ elin mi sol elin mi kesileceği hususu izah edilmemiştir. Ayette geçen “yed” kelimesi sadece parmakları ifade

¹¹ Saf suresi, 61/ 2-3

¹² Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, (Daru'l Hicr, Kahire, 2001), c. 22, ss. 606-610.

¹³ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.22, ss. 606-610.

¹⁴ Saf suresi, 61/10.

¹⁵ Saf suresi, 61/4.

¹⁶ Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtilu'l-Gayb*, c.8, ss.195-196.

¹⁷ Maide suresi, 5/ 38

¹⁸ “mücmel” sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadıkça kendisiyle neyin kasdedildiği anlaşılmayan lafız manasında usûl-i fıkıh terimi. *DİA*, TDV Yayınları, c.33, s. 453; bkz, Mehmet Akın, Neseî Tefsirinde Müşkulu'l-Kur'an, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, ss. 9-10.

eden bir kelime de olabilir. Benzer şekilde kesme işini yapacak olanın kim olduğu belirsizdir. Bütün bu gerekçelerden dolayı ayet mücmeldir denir.¹⁹

İkinci görüş ise cezanın uygulanması hususunda ayetin mücmel değil âmm olduğu yani geneli ifade ettiğidir. Bunu savunanların gerekçeleri ise şu şekildedir: Ayetin başında geçen kelimelerin önündeki “elif-lam” takısı şart ifade etmekte, “kesiniz” ifadesindeki “fe” karşılık için ceza anlamı taşımaktadır. Buna göre ayetin anlamı, “hırsızlık eden erkeğin elini kesiniz” şeklinde olur. Bunun delili ayette geçen “o irtikâp edenlere karşılık ceza” ifadesidir. “İrtikâp etmekten” kast olunan şey, daha önce bahsedilmiş olan hırsızlık hadisesin vuku bulmasıdır. Dolayısıyla bu hüküm illetinin ve taalluk ettiği şeyin, hırsızlığın bizatihi kendisi olduğuna delâlet eder. Bu şart meydana geldiğinde ceza hükmünün genel olması gerekir. Ayette geçen “ellerini” lafzı her iki elin birden kesilmesi ya da sol elden başlanması şartının olmadığı icmayla kabul edildiğinden bu kısım genel olmaktan çıkarılabilir.²⁰

Razî Ayette geçen ifadelerin mücmel olmadığını ileri sürenlerin “eller” yerine “parmakların” kesilemeyeceği hususundaki eleştirilerini şu şekilde ifade etmektedir: “yed” (el), uzuv olarak parmak ucundan dirseklere kadar olan kısmı ifade eder. Bundan dolayı yüce Allah; “Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın.”²¹ Bu ayette zikredilen “el”, “yed” kelimesinin manasına dahil olmasaydı, bunu “dirseklerinize kadar yıkayın” sınırlamasına gidilmezdi. Dolayısıyla ayetin anlamından iki elin, omuz başından kesilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ayette ifade edilen “kesiniz” kelimesinin herkese mi yoksa belli bir şahsa mı hitap ettiği hususundaki görüşü Razî; zahirde herkese hitap eden bir emir olarak ifade etmektedir. Bu itibarla ayet, tahsis edildiği yerler dışında genel olarak delil niteliğini sürdürmektedir.²²

Razî konuyla ilgili bu iki temel farklı görüşü ifade ettikten sonra genelin görüşünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Buna göre el kesme cezasının vuku bulması için gereken şartlar vardır. Bunlardan ilki, çalınan şeyin değerinin belli bir nisabı geçmesi, ikincisi ise çalınan şeyin, korunan saklanan bir şey olmasıdır. Ayette ifade edilen cezanın şartlarının var olması ve cezanın uygulanması hususunda farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Ancak hırsızlıkla ilgili ayette net bir şekilde zikredildiği üzere cezai müeyyidenin varlığı tartışılmaz bir gerçektir. Kur’an, müminlerin yapıp ettiklerinin hesabını uhrevî hayatta Allah’a vereceklerini öngörmektedir.²³ Günümüzde hırsızlıkla ilgili uygulanan hukukî bir takım yaptırımların Kur’an’da geçen müeyyidelerle uygunluğu ya da bunun gerekliliği ayrı bir çalışma konusudur. Hırsızlık hangi şekilde olursa olsun yüce Allah’ın yasakladığı ve yapılması durumunda kişiyi toplum içerisinde de zor durumda bırakan bir davranıştır. Böyle kötü bir davranışın Allah tarafından yasaklanmış olması onun varlığına birliğine inanan kişileri bu davranıştan kaçınmaya mecbur kılacaktır. Çünkü inanan kişi itaat eder. Bu itaatle birlikte yaratılış amacı bilinciyle hareket eden insanlar, aynı zamanda Allah’ın yasaklarından kaçınarak toplumda nizamın tesisini sağlayacaktır.

C. Yeryüzünde Fesad Çıkarmamak

Yüce Allah Kur’an’ı Kerim’de insanlar arası münasebetler ve bu münasebetlerin topluma yansımaları hususunda uyarılarda bulunmuştur. Ve bu konuyla ilgili toplumda düzeni bozan insan davranışlarını ayette şu şekilde zikretmektedir: “Onlar, Allah’a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozan, Allah’ın korunmasını emrettiği bağları (iman, akrabalık, beşeri ve ahlaki bütün ilişkileri) koparan ve yeryüzünde bozgunculuk yapan kimselerdir. İşte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.”²⁴

Ahde uymayanların kimler olduğu hususunda Taberî müfessirlerin farklı görüşleri olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşlerden ilki, ayette geçen Allah’a verdikleri sözü bozanların Tevrat’ta Hz. Muhammed’in Peygamberliğini kabul etmeleri, Allah’ın ayetlerini gizlememeleri ve onu açıklamaları hususunda söz vermelerine rağmen bu ahde uymayanlar olduğudur. İkinci görüş ise, ahdi bozanlardan kasıt Allah’ın kullarına göndermiş olduğu emir ve yasaklara uymayıp onları çiğneyenlerdir. Bununla birlikte bu ahde uymayanlar akrabalık münasebetleri hususunda ilişkilerin en güzel şekilde yürütülmesi emredilmişken, ilişkileri koparıp, harama bulaşarak yeryüzündeki düzeni bozup fesat çıkaran münafıklardır.²⁵ Taberî ayette ifade edilen ahdi bozanlardan kastın ilk görüşte ifade edilenler olduğunu ileri sürmektedir. Taberî’ye göre bu ayet, Tevrat’ta zikredilen İsrailoğullarından olan Yahudi hahamlar, müşrikler ve münafıklar hakkında nazil olmuştur. Taberî bunun delili olarak şu ayeti göstermektedir: “Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, “onu (kitabı) mutlaka açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz” diye sağlam söz almıştı. Fakat onlar verdikleri sözü, arkalarına atıp onu az bir karşılığa değiştiler. Yaptıkları bu

¹⁹ Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtilu'l-Gayb*, c.3, ss. 592-596.

²⁰ Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtilu'l-Gayb*, c.3, ss. 592-596.

²¹ Maide suresi, 5/6.

²² Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtilu'l-Gayb*, c.3, ss. 592-596.

²³ Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Nahide Bozkurt, *Kur’an ve Birey*, (Ankara, Turhan Kitabevi yay., , 2010), s.66.

²⁴ Bakara suresi, 2/27.

²⁵ Taberî, *Câmi’u'l-Beyân*, c.1, ss. 435-442.

alışveriş ne kötüdür.”²⁶ Taberî bu ayeti ahdi bozanların kimler olduğunun delili olarak göstermekte ancak Bakara suresi 27. ayetin, kâfir olan Yahudi hahamlarla birlikte müşrik, münafık olan herkesi kapsadığını ifade etmektedir.

Ayetin devamında “Allah’ın korunmasını emrettiği bağı koparırlar.” buyrulmaktadır. Taberî korunmak istenen bağı ne olduğu hususunu başka bir ayeti örnek vererek açıklamaktadır. “Demek yüz çevirdiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi?”²⁷ Bu ayette de ifade edildiği akrabalık bağının kopması, yüce Allah’ın akrabaların birbirlerine karşı sorumlu kıldığı vazifelerin yerine getirilmemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu vazifelerin yerine getirilmesi akrabaların birbirlerine gereken ilgi, alaka ve şefkatle yaklaşmasıyla mümkündür.²⁸ Allah’ın emir ve yasakları doğrultusunda akrabalık ilişkilerinin tesisi akrabalık ilişkilerinin güçlenmesi, karşılıklı değer verme toplumun temellerinin sağlam bir zemine dayanmasını sağlayacaktır.

Toplumsal olayların yaşanması toplum huzurunun bozulması ayette ifade edilen, yoldan çıkan münafıkların yeryüzünde fesad çıkarmaları sonucunda olmaktadır. Fesad “bir şeyin önce düzgün, düzenli ve yararlı iken sonradan bu vasıflarını kaybederek değişmesi ve bozulması” anlamına gelir. Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli fiil kalıpları ile isim şeklinde elli yerde geçen fesad kavramının “istikrarın bozulması ve istikametten sapma” olarak tanımlanabilir.²⁹ Rağıb el-İsfahani’ye göre de bazı dilciler fesadı, “itidal çizgisinden uzaklaşıp bozulmak” şeklinde tanımlamışlardır.³⁰ Bu ayette geçen bozgunculuk yani fesattan kasıt, Allah’ın kulları için peygamberler vasıtasıyla indirmiş olduğu şeyleri kabul etmeyip istikametten şaşmalarıdır.

Allah’ın kullarına vermiş olduğu nimetlerin en önemlilerinden birisi insanlara uymalarını tavsiye ettiği belirli bir hayat tarzı sunmuş olmasıdır. İnsanların huzur ve refahını sağlayacak olan bu hayat tarzı Kur’ân-ı Kerim’de açık bir şekilde zikredilen emir ve yasakların muhatapları tarafından yerine getirilmesiyle mümkündür. Bunun dışında olan fiiliyatlar, Allah’ın varlığı, birliği ve yaratılış gayesi mefhumlarının göz ardı edildiği bireylerin kendileri gibi olmadığı, akrabalık bağlarının giderek ortadan kalktığı, toplumların bir türlü huzura kavuşamadığı ortamları doğuracaktır.

D. Ana-Baba Yakın Akriba Ve Komşuya İyi Davranmak

Toplumun temeli olan ailenin var olmasını sağlayan anne babalardır. Anne babanın yetiştirmiş olduğu çocuklar ve bunlardan oluşan yeni nesiller geleceği inşa eden bireylerdir. Geleceği inşa edecek bu bireylerin anne babasına ve yakın çevresine nasıl davranması gerektiği Kur’ân-ı Kerim’de zikredilmektedir. (Ey Muhammed!) De ki: “Gelin Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşru bir hak karşılığı olmadıkça Allah’ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.”³¹

Taberî ayette geçen Allah’ın haram kıldığı beş hususu benzer ayetleri de dikkate alarak açıklamaktadır. Bunlardan ilki; en büyük günah olarak kabul edilen Allah’a ortak koşmaktır. Nitekim başka bir ayette “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah) ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.”³² Taberî’nin konuyla ilgili dikkat çektiği bu ayette Allah’a ortak koşma bağışlanmayan büyük günahlardandır. Ayette emredilen ikinci husus; ana babaya iyilik yapmaktır. Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde, kendisine itaat edilmesini emretmesinin hemen ardından anne babaya iyilikte bulunmayı zikretmektedir. Kur’an-ı Kerim’de “Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf!” bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.”³³ İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) İnsana şöyle emrettik: “Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır.”³⁴ ayetleri ana babaya iyi davranma hususunda net bir şekilde Allah’ın emrini hatırlatmaktadır.³⁵

²⁶ Âl-i imran suresi, 3/187.

²⁷ Muhammed suresi, 47/22.

²⁸ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, c.1, ss. 435-442.

²⁹ H. Yunus Apaydın, “fesad”, *DİA*, TDV Yayınları, c.12, s.477.

³⁰ Rağıb el-İsfahani, *Müfredat*, Kur’an İstılahları Sözlüğü, terc. Abdulkaki Güneş, Mehmet Yolcu, c.2, s.330.

³¹ Er’âm suresi, 6/151.

³² Nisa suresi, 4/48.

³³ İsrâ suresi, 17/23.

³⁴ Lokman suresi, 31/14

³⁵ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, c.9, ss. 656-662.

Taberî ana babaya iyi davranma ile ilgili Abdullah b. Mes'ud'dan şunu rivayet etmektedir: ""Peygamberimiz (sav)'e "ey Allah'ın Resülü! amellerin hangisi daha üstündür?" diye sordum. "Vaktinde kılınan namazdır." buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. "Anne babaya iyilikte bulunmaktır." buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Allah yolunda cihad etmektir." diye cevap verdi.""³⁶ Abdullah b. Mes'ud dan rivayet edilen bu hadise göre ana babaya iyi davranmak o kadar önemlidir ki, cihad etmekten bile daha üstün kabul edilmiştir.

Allah'ın kesin bir ifadeyle yasakladığı üçüncü husus, fakirlik korkusuyla çocukların öldürülmesidir. Taberî gene Abdullah b. Mes'ud'dan rivayetle çocukların öldürülmesi konusunda şu hadisi nakletmektedir: ""Resulullah'a, "Allah katında en büyük günah nedir?" diye sordum. "Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır." buyurdu. "Sonra hangisidir?" Dedim. "Seninle birlikte rızkına ortak olacağından korkarak çocuğunu öldürmendir." "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Zina etmendir." diye cevap verdi.""³⁷ bu hadiste de zikredildiği üzere Peygamberimiz fakirlik korkusuyla çocukları öldürmeyi en büyük günahlardan saymıştır.

Ayette ifade edilen Allah'ın yasakladığı dördüncü husus; hayasızlık yapmaktır. Taberî hayasızlıktan kastın, zina ve buna benzer fiilleri yapmak olduğunu söylemekte ve bu hususta "Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur."³⁸ ayetiyle konuyu açıklamaya çalışmaktadır.

Yasaklanan beşinci husus ise; Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymaktır. Bununla ilgili ayette "Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."³⁹ Taberî bu beş hususta Allah'ın emir ve yasaklarını ilgili ayetleri örnek vererek açıklamaktadır.⁴⁰

Ayette açık bir şekilde ifade edilen bu beş husus, insanların en yakın çevresi olan ailesinden başlayıp toplumu ilgilendiren davranışları düzenleyen ilkelere aittir. Allah'a inanan bireylerin sadece bu ayette buyruhan emir ve yasaklara göre davranması bile bireysel ve toplumsal açıdan insan davranışlarını istenildiği düzene sokacaktır. Bu itibarla Allah'ın emrettiği şekilde ana babaya her yaşta gereken ilgi ve alaka gösterilecek. Etrafında bulunan insanlara iyilik yapılacak. Toplumun ahlakını bozan şehvi arzuların peşinden gidilmeyecek. Ve en önemlisi farklı gerekçelerle ve hangi yaşta olursa olsun hiçbir canlının hayatına son verilmeyecektir.

IV. Sonuç

Kainatta bütün varlıklar bir hikmet ve nizam içerisinde yaratılmıştır. Bu nizam bir gayeyi hedeflemekte olup bize yaratıcının varlığını göstermektedir. Allah her canlı gibi insanı da bir amaç üzere yaratmıştır. İnsanın yaratılış amacını dünya hayatı boyunca nasıl bir ömür geçirmesi gerektiğini öğrenebileceği kaynak, Allah'ın kullarına bir rehber olarak indirdiği Kur'an'dır. Kur'an'da insan ve cinlerin niçin yaratıldığından bahsetmektedir. Bu yaratılış gayesinin "abd" tevhid inancı, Allah'a kulluk etme olduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla Allah'ın varlığını birliğini kabul eden bireylerin uyması gereken yükümlülükler gene Kur'an'da açıklanmaktadır. Bu yükümlülükler kulluk etmenin gereği olarak ortaya çıkmakta ve dolaylı olarak insan davranışlarını düzene sokmaktadır. Bu itibarla yaratılış gayesiyle birlikte Allah'ın varlığından haberdar olarak kulluk etme bilincine sahip olan bireyler; konuştuklarında doğruyu söyler, yapabilecekleri şeyler hakkında söz verirler. Hiç kimsenin malına göz dikmez, hak edilmeyen hiçbir değeri sahiplenmezler. Toplum içerisinde bozgunculuk çıkarmazlar. Ana baba yakın çevreye gerektiği gibi davranır, canın ve namusun korunması hususunda azami dikkat gösterirler. İşte Kur'an'ın zikrettiği insan ve cinlerin yaratılma sebebi olarak kabul edilen bu davranışlar, Allah'ı tanıma ve ona kulluk etme bir bütün olarak bireylerin davranışlarını Allah'ın emrettiği şekilde yapmasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu bilince sahip insanların bulunduğu topluluklar karşılıklı güven içerisinde huzurlu ve mutlu bir hayat geçirirler.

KAYNAKÇA

- AKIN, Mehmet (2016). *Nesefî Tefsirinde Müşkilü'l-Kur'an*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALBAYRAK, Halis; SELÇUK, Mualla; BOZKURT, Nahide (2010). *Kur'an ve Birey*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- APAYDIN, H. Yunus (1995). "fesad" *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.12, ss. 417-421.
- BUHARİ, *Kitabul Tefsir, Kitabul Cihad*, bab: 1, *Kitabul Tevhid*, bab: 48.
- EN-NESEFÎ, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd (2011). *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, tah. Yusuf Bideyvi, Beyrut: Dâr-u İbn-i Kesir.
- ET-TABERÎ, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî, (2001). *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Kahire: Daru'l Hicr.
- ER-RÂZÎ, Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî(1308). *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, İstanbul: Darü't-Tibâati'l Amire.

³⁶ Buhari, *Kitabul Cihad*, bab: 1, *Kitabul Tevhid*, bab: 48; el-Müslim, *Kitabu'l İman*, bab: 137, Hadis No: 85

³⁷ Buhari, *Kitabul Tefsir*, sure: 2, bab: 3, sure: 25, bab: 2; Müslim, *Kitabu'l İman* bab: 141, 142, Hadis No: 86.

³⁸ İsrâ suresi, 27/32.

³⁹ Nisa suresi, 4/93.

⁴⁰ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.9, ss. 656-662.

EL-ISFAHANÎ, Rağıb (2007). *Müfredat*, Kur'an İstılahları Sözlüğü, terc. Abdullbaki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yayınları.
EL-MÜSLİM, *Sahih*, Kitâbu'l İman, b. 137, 141.142. İsbâtu Ru'yeti'l-Mu'minin fi'l-ahireti.
ET-TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (1995). *Cami'u's Sahih*, Beyrut: Kitabu-l Fikr.
HAMİDULLAH, Muhammed (1988). "abd" *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 1, ss. 57-58.
İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (1953). *Sünen-i İbn Mace*, Beyrut: Dar'ul-İhya'il-Kutub'il-Arabiye.
İBN TEYMİYE, Takiyyuddin (1984), *Dekâiku't-Tefsîr*, tah. Muhammed es-Seyyid el-Culeyned, Şam-Beyrut: II. Baskı, Muessesetu Ulûmi'l-Kur'ân.
KOCA, Ferhat (2006). "mücmel", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 33, ss. 453-454.
ÖZTÜRK, Mustafa (2016). "Kur'an Perspektifinden Yaratılış (Kur'an'da Yaratılışla İlgili Kavramların Semantiği ve Yoktan Yaratma Meselesi)", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, s. 1, ss. 1-35.